

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Översättarprogrammet
Institutionen för språk och litteraturer, källspråk engelska

Hur hanterar svenska översättare problematiken kring *shall* och *must* i engelska garantiavtal?

Amanda Isaksson

Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Översättarutbildning 1, ÖU2100, Magisterutbildning
VT 2010
Handledare: Mats Mobärg
Examinator: Mats Mobärg

Sammandrag

I denna uppsats undersöks hur svenska översättare av engelska garantiavtal går tillväga vid översättningen av *shall* och *must*. Problematiken kring användningen av *shall* i engelsk juridisk text är mycket omdiskuterad, och i denna uppsats ser jag närmare på hur denna problematik påverkar översättare. Utifrån begreppen *källspråksorientering* och *målspråksorientering* undersöks hur översättarna hanterar *shall* och *must* i fyra översättningar av engelska garantiavtal. Resultaten visar att i det avtal där *shall* används både för att uttrycka förpliktelse **och** i den icke-rekommenderade användningen i *konstitutiva regler*, så håller sig översättaren källspråksorienterat trogen originaltexten och översättaren överför på så sätt den icke-rekommenderade användningen av *shall*. I de avtal där *shall* inte används för att uttrycka positiv förpliktelse går istället översättaren mer målspråksorienterat till väga. Detta innebär bland annat att översättaren anpassar de meningar med konstitutiv funktion i originalavtalen där användning av *shall* inte rekommenderas till det sätt på vilket konstitutiva regler uttrycks i målspråket.

Nyckelord: översättning, juridisk översättning, performativa verb, *shall* och *must*

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Syfte	2
2	Material och metod.....	3
3	Bakgrund.....	5
3.1	Juridiska performativa verb och pragmatiska funktioner.....	5
3.2	Problematiken kring <i>shall</i>	7
3.2.1	Grammatiskt <i>shall</i>	7
3.2.2	Juridiskt <i>shall</i>	8
3.2.3	Den amerikanska regeln, den modifierade amerikanska regeln och ABC-regeln	11
3.3	Källspråksorienterad eller målspråksorienterad.....	11
3.3.1	Presentation av begreppen <i>källspråksorienterad</i> och <i>målspråksorienterad</i>	11
3.3.2	Källspråksorientering eller målspråksorientering vid översättning av juridiska texter	12
4	Resultat	14
4.1	Hur ser det ut i svenska avtal?.....	14
4.1.1	<i>Ska/skall</i> , rekommendationer och förekomst i de svenska avtalen.....	14
4.1.2	<i>Måste</i> i de svenska avtalen	15
4.2	Lexmark-avtalet.....	16
4.2.1	<i>Shall</i> i Lexmark-avtalet	16
4.2.2	<i>Shall</i> + negation som uttrycker negerad ansvarsbegränsning	18
4.2.2.1	Negerad ansvarsbegränsning i de svenska avtalen.....	19
4.2.2.2	Översättningen av negerad ansvarsbegränsning.....	20
4.2.3	<i>Must</i> i Lexmark-avtalet	20
4.2.4	Sammanfattning av Lexmark-avtalet.....	21
4.3	HP-avtalet.....	21
4.3.1	<i>Shall</i> i HP-avtalet	21
4.3.2	<i>Shall</i> + negation som uttrycker negerad ansvarsbegränsning	22

4.3.3	<i>Must</i> i HP-avtalet	22
4.3.4	Sammanfattning av HP-avtalet.....	23
4.4	Topcom-avtalet.....	23
4.4.1	<i>Shall</i> i Topcom-avtalet	23
4.4.2	<i>Must</i> i Topcom-avtalet	24
4.4.3	Sammanfattning av Topcom-avtalet.....	24
4.5	<i>Apple</i> -avtalet.....	25
4.5.1	<i>Shall</i> i Apple-avtalet.....	25
4.5.2	<i>Must</i> i Apple-avtalet.....	26
4.5.3	Sammanfattning av Apple-avtalet	26
5	Diskussion och slutsatser.....	27
	Material- och litteraturförteckning	31

1 Inledning

I dagens internationaliserade samhälle ingås juridiska kontrakt hela tiden över lands- och språkgränser. Engelska, som har blivit det internationella affärslivets språk, är ofta det språk som avtalen ingås på även om ingen av parterna har det som modersmål. Många av kontrakten översätts inte heller, men i de fall de gör det ställer översättningen speciella krav på översättaren.

Juridiskt fackspråk är speciellt eftersom språket där har en reglerande funktion; det används för att reglera mänskliga relationer (Trosborg 1994:114). Hellner (1986:1) uttrycker det såhär: ”Kraven på lagspråket kan emellertid inte skiljas från andra krav på lagstiftningstekniken och inte heller från innehållet. Man kan inte fritt välja den språkliga formen. Lagens satser är inte främst informationskälla; de är performativer.”

Den reglerande funktionen hos det juridiska fackspråket innebär en särskild utmaning vad gäller översättning. Vid tolkningen i en tvist kan ord ha olika betydelse beroende på vilken språkversion av avtalet man använder. Därför är det ofta så att avtal brukar innehålla en bestämmelse om vilken språkversion som har tolkningsföreträde i fall av bristande överensstämmelse mellan versionerna (Svernlöv 1999:140).

En vanlig uppfattning är att inom juridisk översättning bör översättaren hålla sig så nära källtexten som möjligt. Exempelvis anser Rayar (1988:542) enligt Trosborg (1994:112) att ”the task of the legal translator is to remain true to the ST and to approximate it as closely as possible with his translation [...] Legal translation does not entail translation into a different legal system, but into another language. If the translator were to choose terms of art exclusively from the legal system of the receptor, he would be referring to the wrong legal system”.

I sin uppsats ”Acts in contracts” problematiserar Anna Trosborg (1994) denna ståndpunkt och propagerar för en mer funktionsinriktad översättning där målspråkets sätt att uttrycka sig juridiskt kan, och ofta bör, användas.

En problematik som finns i utformandet av avtal på engelska kretsar kring användningen av det performativa modala hjälpverbet *shall*. Denna uppsats kommer utifrån teorin om *källspråksorientering* och

målspråksorientering, att se närmare på hur översättare hanterar denna problematik.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur översättarna har gått tillväga vid översättning till svenska av det problematiska *shall* och även av dess eventuella ersättare *must* i fyra engelska garantiavtal. Utifrån detta diskuteras om översättarna har ett källspråksorienterat eller målspråksorienterat tillvägagångssätt när de hanterar dessa verb i översättningen och vad som i så fall kan ligga bakom valet av endera strategin. För att uppnå detta syfte ges först i kapitel 3 en bakgrund där begrepp som *performativa verb*, källspråksorientering och målspråksorientering förklaras och problematiken kring användningen av juridiskt *shall* presenteras.

2 Material och metod

Primärmaterialet för uppsatsen är fyra internationella garantiavtal på engelska och deras svenska översättningar samt sju garantiavtal med svenska som originalspråk. Garantiavtal är speciellt lämpade för en jämförelse, eftersom deras utformning är relativt standardiserad.

De fyra engelska avtalen med svenska översättningar är garantiavtal från Lexmark, HP, Apple och Topcom, samtliga företag verksamma inom kommunikationsteknologi. De avtal där originalspråket är svenska hör hemma inom mer varierande och praktiska ämnesområden. De rör sådant som fönster, skorstenar och vattenavrinningsystem, men även bildelar och medicinska hjälpmedel. Att avtalen gäller så skilda ämnesområden har ingen betydelse för själva jämförelsen eftersom denna endast fokuserar på vilka verb som används.

I fyra av de svenska avtalen utgör garantin bara en del av dokumentet, och i dessa fall är det bara garantidelen som ingår i undersökningen.

Undersökningen rör översättning av de modala performativa hjälpverben *shall* och *must*, vilka används i engelska avtal för att uttrycka positiv förpliktelse. Problematiken kring användningen av *shall* i engelskspråkiga avtal innebär även att exempel på användning av *shall* uppkommer där verbet används i andra pragmatiska funktioner än för att uttrycka förpliktelse. Dessa kommer också att diskuteras.

I det härpå följande kapitel 3 förklaras olika begrepp som förekommer i uppsatsen. Först presenteras performativa verb och i vilka funktioner de performativa verben *shall* och *must* används i engelska avtal. Extra fokus läggs på problematiken kring användningen av *shall*. Trosborgs (1994) undersökning ger en bred bild av hur *shall* och *must* används i engelska avtal och denna kompletteras av Svernlövs (1999), Childs (1992), Dickersons (1986) och Kimbles (1992) rekommendationer.

Därefter presenteras begreppen källspråksorienterad och målspråksorienterad och hur dessa begrepp används för att diskutera juridisk översättning.

I resultatdelen, kapitel 4, används de svenska garantiavtalen för att få en bild av vad som är en målspråksorienterad översättning av *shall* och

must i de meningar där de förekommer i de engelska avtalen. För att få denna bild undersöks i vilken utsträckning och i vilka pragmatiska funktioner verben *ska/skall* och *måste* förekommer eller inte förekommer i de svenska avtalen. Även om undersökningen är liten – bara sju svenska garantiavtal används – så ger resultatet en indikation på användningen av *måste* och *skall/ska* i svenska avtal. För att komplettera undersökningen används också de rekommendationer som finns i Svernlövs (1999) *Juridisk engelska* och i Statsrådsberedningens (1994:4) PM *Några riktlinjer för författningsspråket*. Dessa rekommendationer presenteras tillsammans med rekommendationer för engelska avtal i kapitel 3.

För att lättare kunna fastställa vilken funktion de performativa hjälpverben har och för att en jämförelse ska vara enklare att genomföra, undersöks i uppsatsen bara användningen av *shall* och *must* och *skall* och *måste* när de förekommer i huvudsatser. Detta gäller både de svenska avtalen och de engelska avtalen med översättningar.

Exemplen numreras i två serier. Exemplen från de svenska avtalen numreras, 1, 2, 3, 4... osv., och exemplen från de engelska avtalen och deras översättningar numreras med 1a), 1b), 2a), 2b) osv. Mina egna översättningsförslag anges med c). I alla de exempel som kommer från mitt primärmaterial är kursiveringarna mina.

3 Bakgrund

I detta kapitel presenteras performativa verb närmare och problematiken kring användningen av *shall* i engelskspråkiga avtal diskuteras. Därefter presenteras begreppen källspråksorienterad och målspråksorienterad och hur dessa begrepp appliceras på översättning av juridiska texter.

3.1 Juridiska performativa verb och pragmatiska funktioner

För att kunna diskutera översättningen av *shall* och *must* måste deras funktion i avtal först diskuteras. *Shall* och *must* fungerar som performativa verb i avtal. Enligt Trosborg (1991:71) är *performativa verb* verb som signalerar en språkhandlings *illocutionary force*, det vill säga det som man utför genom yttrandet. Ett exempel är ”härmed *beordrar* jag dig att gå”. *Beordrar* är det performativa verb som signalerar funktionen att ge order, vilken sker i och med utsagan. Utsagan är exempel på språkhandlingstypen *directive act*, det vill säga en *språkhandling* som har som mål att få mottagaren att göra något (Trosborg 1991:74). Också modala hjälpverb kan fungera som *implicita performativer* enligt Trosborg (1991:82).

I Trosborgs (1994:114–115) uppsats ”Acts in contracts – Some guidelines for translation” skriver hon att språkhandlingar i avtal är *regulativa*, alltså att de reglerar mänskliga relationer, antingen genom att de fastställer förpliktelse för en eller båda parterna (*directive*) eller att en eller båda parterna åtar sig något (*commissive*). Dessutom talar Trosborg (1994:119) om *constitutive rules* som, oftast utan att använda performativa hjälpverb, också har reglerande funktion genom att definiera saker i kontraktet eller ge information om dess tillämpning.

Trosborg har undersökt vilka performativa hjälpverb som används för att uttrycka olika pragmatiska funktioner i engelska avtal och även noterat när presensformer av lexikala verb används istället. Trosborgs kategorier motsvarar inte exakt de språkhandlingar hon nämner, eftersom kategoriseringen har skett utifrån de olika *pragmatiska funktioner* för att

fördela rättigheter och skyldigheter i ett avtal som Trosborg funnit, och kategorierna kommer därför i denna uppsats att benämnas pragmatiska funktioner eller bara *funktioner*.

Den av Trosborgs (1994:115–116) kategorier som blir mest aktuell i denna uppsats är hennes kategori III, som hon kallar *obligation*. Denna kategori sorterar hon in under språkhandlingstypen directive acts. I ett kontrakt gäller det att den ena parten genom avtalet förpliktigar den andra till ett visst beteende. Trosborg har funnit i sin undersökning att det huvudsakligen är *shall* som används för funktionen obligation. Men även *are to*, *must*, *will* och lexikalt huvudverb förekommer. Denna uppsats fokuserar endast på *shall* och *must*.

Även Svernlöv diskuterar i *Juridisk engelska* (1999) vilka verb som används för olika funktioner i engelska respektive svenska avtal. Trosborgs term *obligation* motsvarar Svernlövs (1999:99) term *positiv förpliktelse*, som är bestämmelser om vad varje part ska göra, och Trosborgs *prohibition* motsvarar *negativa förpliktelser*, som är bestämmelser om vad en part eller flera parter inte får göra. I uppsatsen kommer Svernlövs svenska term positiv förpliktelse att användas. Negativ förpliktelse med *shall* eller *must* förekommer inte bland uppsatsens exempel. Enligt Svernlöv är det *skall* som används i svenska avtal för att uttrycka positiv förpliktelse och *skall inte* eller *får inte* som används för att uttrycka negativ förpliktelse.

Två exempel i uppsatsen aktualiserar också en underkategori till Trosborgs (1994:118) kategori II: *Rights*. Också *Rights* torde tillhöra språkhandlingstypen directive acts men är en egen kategori i Trosborgs undersökning, med den pragmatiska funktionen att ge tillåtelse. Underkategorin, som blir aktuell i denna uppsats, kallar hon *negated limitation of liability* och dess funktion är ansvarsbegränsning genom negation. Exemplet som Trosborg ger på detta är “*no liability whatsoever shall be accepted by the Contractor for any alterations or additions carried out in contravention of this Clause.*” De kursiverade orden anger hur denna negated limitation of liability har uttryckts i hennes material. Denna underkategori blir aktuell i uppsatsen, eftersom verbet *shall* används tillsammans med negation för att uttrycka negated limitation of liability i engelska avtal. I uppsatsen kommer denna underkategori att benämnas *negerad ansvarsbegränsning*.

Som nämnts ovan har Trosborg (1994:119) också en kategori som hon kallar Constitutive rules. Constitutive rules är utsagor som vanligtvis inte innehåller performativa hjälpverb, men som ändå kan ha en reglerande funktion. De fungerar reglerande genom att förklara eller definiera uttryck och termer i avtalet, eller genom att ge information om

hur avtalet, eller delar av avtalet, ska tillämpas (Trosborg 1994:119). Svernlöv har inte någon motsvarande svensk term för dessa och de kommer därför att benämnas *konstitutiva regler* i uppsatsen.

Konstitutiva regler torde motsvara det som Statsrådsberedningens (1994:4:13) PM *Några riktlinjer för författningsspråket* benämner *definitioner* och *kvalifikationsregler* där en egenskap eller rättslig kvalitet anges. Om kvalifikationsregler skriver Strömberg (1988:42–43) att dessa inte påbjuder eller förbjuder någon ett visst handlande. Effekten som bestämmelsen har till uppgift att framkalla inträder istället i och med bestämmelsen.

Den konstitutiva kategorin blir aktuell i diskussionen eftersom *shall* förekommer i meningar med denna funktion, vilket varken Trosborg (1994:123-124) eller Svernlöv (1999:102) rekommenderar. Denna åsikt delar de med många andra författare och problematiken kring användningen av *shall* i meningar med denna funktion diskuteras vidare i avsnitt 3.2.2 nedan

3.2 Problematiken kring *shall*

3.2.1 Grammatiskt *shall*

Shall är ett ovanligt hjälpverb i modern engelska, speciellt i amerikansk engelska. De två vanligaste användningsområdena är båda i första person: för att uttrycka futurum och för att uttrycka vilja. (Quirk et al 1985:229–231).

Egentligen finns det ingen futurumform i engelskan, men det finns olika sätt att uttrycka framtid. Till exempel kan framtid uttryckas med modala hjälpverb, som *shall*. Detta hjälpverb används dock bara för att uttrycka futurum i första person:

I *shall* see him next week. (Quirk et al. 1985:213, kursiv stil i originalet)

Regeln är att *shall* används i första person och *will* i andra och tredje person för att uttrycka futurum och att man använder dem tvärtom för att uttrycka modalitet. Men denna regel följs sällan nuförtiden speciellt inte i USA, där det anses förkonstlat att använda *shall* i vanligt språkbruk och *will* är betydligt vanligare för att uttrycka futurum. (Kimble 1992:63)

Den andra vanliga användningen i första person är för att uttrycka intention, och där är *shall* ett alternativ till *will*:

We *will/shall* uphold the wishes of the people. (Quirk et al. 1985:230, kursiv stil i originalet)

Användningen av *shall* i andra och tredje person är mycket begränsad i allmänspråket där *shall* bara används modalt i betydelsen att bevilja något eller ge order:

She *shall* get her money as soon as she has earned it. (Quirk 1985:230, kursiv stil i originalet)

You *shall* do exactly as I say. (Quirk et al. 1985:230, kursiv stil i originalet)

3.2.2 Juridiskt shall

Enligt Svernlöv (1999:99) uttrycks normalt positiva förpliktelser på svenska av *skall* och negativa av *skall inte* eller *får inte*. Han skriver att de har sin motsvarighet i engelskan men att de engelska orden är mångtydiga vilket skapar problem. Ett av de största problemen är att användningen av ordet *shall* i engelskt juridiskt språk inte är konsekvent. Undersökningar som gjorts har fått fram minst tio olika betydelser som exempelvis att uttrycka påbud, ge rättighet eller tillåtelse, ge anvisning, ange fakta, ange förutsättning, uttrycka futurum och uttrycka konditionalis.

Enligt Joseph Kimble (1992:61–64) är *shall* det mest felanvända ordet i den juridiska vokabulären. Även inom vanligt språkbruk är ordet problematiskt enligt Kimble. *Shall* är ett modalt hjälpverb som från början var ett finit verb som uttryckte förpliktelse eller tvång. Sedan utvecklades *shall* till ett modalt hjälpverb. Samma sak skedde för *will*, som ursprungligen uttryckte vilja. Eftersom engelskan inte har någon futurumform kom sedan dessa två även att användas för att uttrycka futurum, vilket har diskuterats i föregående avsnitt. Förutom undantag i vissa uttryck (”shall we dance?”, ”we shall overcome”), så används *shall* nu huvudsakligen i juridiska texter. Och det är här Kimble anser att det felanvänds. (Kimble 1992:61–64)

Enligt Kimble (1992:64) anser auktoriteterna inom utformningen av juridiska texter och här nämner han Barbara Child, George Coode och

Reed Dickerson, att *shall* bara bör användas i juridiska texter för att uttrycka förpliktelse. Man har enligt Kimble använt *shall* på ett korrekt sätt om man kan byta ut det med ”has a duty to”. Även Leech (1987:88) tar upp den juridiska funktionen hos *shall* i boken *Meaning and the English verb* där han säger att *shall* med denna funktion bara används i juridiska eller kvasijuridiska texter och kan bytas ut mot *must*, eftersom funktionen är att uttrycka förpliktelse.

Men många jurister använder enligt Kimble (1992:64) istället *shall* i meningar som uttrycker det han kallar *legal result* (juridiskt resultat), och som motsvarar det Trosborg kallar konstitutiva regler:

The law of Michigan *shall govern* [governs] this contract. (Kimble 1992:64, kursiv stil i originalet)

Enligt Kimble gör juristerna på detta sätt, eftersom de tänker att avtalet kommer att gälla i framtiden och därför skall uttryckas i futurum, vilket inte är fallet. Den juridiska texten ska skrivas i presens eftersom den gäller i ett juridiskt nu, inte bara när den skrivs. Kimble anser alltså att juristerna som använder *shall* på detta sätt, förutom att använda *shall* felaktigt juridiskt, också använder *shall* felaktigt grammatiskt. De använder det för att uttrycka futurum i tredje person, även om *shall* egentligen bara uttrycker futurum i första person. Problemet i exemplet ovan blir därför också att detta *shall* egentligen uttrycker modalitet, eftersom det används i tredje person. Kimble kallar denna användning *false imperative*, alltså falskt imperativ (Kimble 1992:64–65).

En av de författare som Kimble nämner, Barbara Child, tar även Trosborg (1994:123) upp. Enligt Trosborg (1994:123) förklarar Child (1992:205) hur jurister som är ovana avtalsskrivare tycker det känns onaturligt att skriva i presens när de tänker på framtiden och därför använder *shall* för att uttrycka futurum.

Det kan förstås också vara så att juristerna tänker sig någon sorts modal mening i stil med att ”det måste vara så att Michigans lag styr kontraktet”. Faktum kvarstår dock att *shall* i en konstitutiv mening inte ålägger någon förpliktelse och att det därför rör sig om en icke-rekommenderad användning.

Trosborg (1994:123) skriver också om hur *shall* i juridiska texter bör sparas för sin funktion att ålägga förpliktelse. Trosborgs resultat visar på att *shall* används relativt ofta i konstitutiva regler (1994:117). Hon skriver att det verkar finnas en förvirring mellan att konstatera vad som är gällande lag och att föreskriva människor att göra något. När juridiska utsagor är beskrivningar av världen, eller en policy, som den är, så bör presens indikativformen användas enligt Trosborg (1994:123–124)

Detta är också vad som rekommenderas för svensk juridisk text i Statsrådsberedningens (1994:4:13) PM *Några riktlinjer för författningsspråket*. Enligt detta PM ska presens användas i *definitioner* och *kvalifikationsregler* där en egenskap eller rättslig kvalitet anges.

Enligt Kimble (1992:65) kan exempelvis användningen av *shall* i meningen nedan vara problematisk:

There *shall be [is?]* created a Department of Plain English. (Kimble 1992:65, kursiv stil i originalet)

Kimble (1992:65) anser att formuleringen vållar problem eftersom den skapar en tvetydighet. Om meningen uttrycker att avdelningen (*the department*) inrättas i och med avtalet, alltså motsvarande en kvalifikationsregel på svenska, bör den enligt Kimble skrivas i presens.

Denna tvetydighet skriver också Dickerson (1986:126) om. Dickerson kallar inte användningen av *shall* för futurum, utan använder istället termen *false imperative*. Han skriver om osäkerheten som användandet av *shall* kan skapa när man inte vet om resultatet uppfylls i och med avtalet eller om meningen innebär att handling krävs av någon för att resultatet ska uppnås. I det som han kallar *declaratory provisions*, vilket motsvarar Trosborgs konstitutiva regler, anser Dickerson därför att presens indikativ ska användas.

Enligt Kimble (1992:65) bör *shall* bara användas i exemplet ovan om funktionen är att ålägga förpliktelse för någon att skapa avdelningen i fråga men meningen bör då vara i aktiv form och den som åläggs förpliktelsen bör namnges. Dock anser Kimble (1992:66) att en mening som den följande är acceptabel, eftersom det här är klart implicerat att det är arbetsgivaren som är förpliktigad att betala den anställda:

The employee *shall receive [shall be paid or is entitled to]* \$40,000 a year. (Kimble 1992:65, kursiv stil i originalet)

Slutsatsen blir att för att *shall* ska användas på rätt sätt behöver det enligt Kimble finnas någon, underförstått eller explicit, som i och med detta *shall* blir förpliktigad till något. Detta stämmer också med Trosborgs, Childs och Dickersons uppfattningar att *shall* bara bör användas för att uttrycka förpliktelse, medan konstitutiva regler ska uttryckas i presens.

Undantaget här är den negerade ansvarsbegränsningen som diskuteras i avsnitt 1.1.2 ovan. Här har Trosborg funnit i sin undersökning att det är *shall* + negation som normalt används för att uttrycka detta i engelskspråkiga avtal.

3.2.3 *Den amerikanska regeln, den modifierade amerikanska regeln och ABC-regeln*

Det finns en samstämmighet om att ordet *shall* är problematiskt, men ingen enighet kring hur problemet ska lösas. Den så kallade amerikanska regeln (Svernlöv 1999:100) föreskriver att *shall* endast ska användas i den betydelse där det ålägger satsens subjekt en positiv förpliktelse: ”är skyldig att” (för negativ förpliktelse *shall not*). Om det är annan än satsens subjekt som åläggs positiv förpliktelse används istället *must* (för negativ förpliktelse *must not*).

För att undvika problemet att behöva hålla reda på meningens subjekt finns en modifierad version av den amerikanska regeln (Svernlöv 1999:101) där *must* inte används och man istället använder *shall/shall not* konsekvent för alla positiva och negativa förpliktelser.

ABC-regeln (Australia, Britain, Canada) (Svernlöv 1999:101) föreskriver istället att *shall* överhuvudtaget inte bör användas och att *must/must not* istället används konsekvent för alla positiva och negativa förpliktelser.

Förespråkare av den amerikanska regeln begränsar alltså *shall* till en enda användning, förpliktelse för meningens subjekt. Den modifierade amerikanska regeln begränsar också *shall* till förpliktelse, men både för meningens subjekt och för dess objekt, vilket även Kimble accepterar. Förespråkare av ABC-regeln vill lösa problemet genom att helt ta bort bruket av *shall* och ersätta det med *must*. I likhet med Trosborgs och Kimbles rekommendationer tillåter alltså inga av dessa regler att *shall* används i meningar som uttrycker konstitutiva regler i avtalen.

3.3 Källspråksorienterad eller målspråksorienterad

3.3.1 *Presentation av begreppen källspråksorienterad och målspråksorienterad.*

Termerna *källspråksorienterad* och *målspråksorienterad* kommer från Yvonne Lindqvist (2004:4). Lindqvist uttrycker det så att vid källspråksorienterad översättning är målet att komma så tätt på originalet som möjligt även om detta innebär en större ansträngning för läsaren, medan målspråksorienterade översättningar istället placerar sig inom målspråkets kulturella ramar för att göra texten mer lättillgänglig för läsaren. Lindqvist anser att många teoretiker inom översättningsteorin gör en lik-

nande uppdelning även om de använder andra termer. Även Mette Hjort-Pedersen (1994:130–133) använder sig av termerna källspråksorienterad och målspråksorienterad.

Vad gäller Nidas kategorier *formell* och *dynamisk ekvivalens*, är den formella ekvivalensen källspråksorienterad. Målet är att måltexten ska följa källtexten nära till både form och innehåll. Dynamisk ekvivalens är mer målspråksorienterad då den istället strävar efter att måltexten ska ge samma effekt på sin nya målgrupp som källtexten hade på den ursprungliga målgruppen. Grammatik, lexikon och kulturella referenser anpassas för att de ska bli naturliga i målspråkssammanhanget (Munday 2008:42).

Newmarks vidareutveckling genom de två kategorierna *semantisk* respektive *kommunikativ ekvivalens* går att på samma sätt dela in i målspråks- respektive källspråksorienterad. Den källspråksorienterade semantiska ekvivalensen strävar efter att i den utsträckning de semantiska och syntaktiska strukturerna hos målspråket tillåter det återskapa den exakta meningen hos källtexten, medan den mer målspråksorienterade kommunikativa ekvivalensen strävar efter att ge en effekt på den nya målgruppen som är så nära det går den effekt som källtexten hade på sina mottagare. (Munday 2008: 44). Kommunikativ ekvivalens innebär även att översättaren får ”förbättra” i måltexten jämfört med källtexten vad gäller klarhet och effektivitet även om detta innebär att översättningen förlorar i semantisk ekvivalens (Munday 2008:45).

3.3.2 Källspråksorientering eller målspråksorientering vid översättning av juridiska texter

De performativa verben utgör en svårighet vid juridisk översättning. Trosborg (1994:122) anser att dessa bör översättas med performativa verb som används enligt målspråkets konventioner för att inte missförstånd ska uppstå. Detta sätt att tänka pekar på en målspråksorientering. Som Trosborg uttrycker det så innebär de olika språkens konventioner att verb som kan verka ha identisk betydelse, som engelskans *must* och tyskans *müssen*, används helt olika i engelska och tyska juridiska texter (Trosborg 1994:122).

I sin artikel ”Translating the Illocutionary Force of a Danish Will: A Felicitous Approach” presenterar Mette-Hjort Pedersen (1994) argument för dem som förespråkar en källspråksorienterad och dem som förespråkar en målspråksorienterad juridisk översättning.

Förespråkarna för en målspråksorienterad översättning anser att detta är nödvändigt för att texten ska få samma funktion som en juridisk text på målspråket. En mer semantisk eller bokstavlig översättning gör det svårt för målspråksläsaren att ”avkoda” översättningens budskap. Därför bör översättaren istället använda uttryck som har en parallell funktion i målspråkssamhället.

De som förespråkar en källspråksorienterad översättning anser att en översättning som använder det språkmaterial som används i målspråkets juridiska texter kan komma i konflikt med källtextens budskap. Om man använder de termer som tillhör målspråkets juridiska system, ger man läsaren ett falskt intryck av att de två juridiska systemen är lika, vilket inte är fallet.

De garantiavtal som ingår i denna uppsats översätts för att vara gällande som juridiska dokument på svenska och enligt svensk lagstiftning. Detta kan fastställas eftersom alla de garantiavtal som används i uppsatsen hänvisar till ”applicable national law” som ska gälla utöver garantin och som ibland även påverkar garantin. Detta innebär att problemet med att ge intrycket av att de två juridiska systemen är lika även när de inte är det och åsikten att man översätter ”not [...] into a different legal system, but into another language” bör vara mindre aktuella här. Garantiavtalen översätts för att fungera som juridiska dokument inom det svenska juridiska systemet. Med anledning av detta kan man anta att översättarna arbetar målspråksorienterat, för att få översättningen att likna svenska dokument av samma typ.

Översättningen är det som Marta Chromà (2008:305) kallar *instrumental translation* där översättningen inte ska dokumentera originalet utan fungera kommunikativt självständigt, vilket innebär att full fokus läggs på måltexten som ska uppfylla förväntningarna som måltextens mottagare har på en sådan text. Dessa förväntningar är att samma verb används i den svenska översättningen för att uttrycka exempelvis förpliktelse som vanligtvis används i svenska garantiavtal.

4 Resultat

4.1 Hur ser det ut i svenska avtal?

4.1.1 Ska/skall, rekommendationer och förekomst i de svenska avtalen

Enligt Svernlöv (1999:102) är det *skall* som normalt används för att uttrycka positiva förpliktelser på svenska medan *skall inte* och *får inte* används för negativa förpliktelser. Detsamma rekommenderas i *Några riktlinjer för författningsspråket* (Statsrådsberedningen 1994:4:13). Denna skrift gäller i och för sig inte avtal utan författningar, men är ändå relevant för svenskt juridiskt språk. Enligt *Några riktlinjer för författningsspråket* används *skall* för *påbud*, det Svernlöv (1999:99) kallar positiv förpliktelse (Statsrådsberedningen 1994:4:13). Statsrådsberedningens PM fastställer också att *ska/skall* inte ska användas i definitioner och vad som där kallas *kvalifikationsregler* där en egenskap eller rättslig kvalitet anges, eftersom dessa ska skrivas i presens.

Funktionen positiv förpliktelse är också den som *ska/skall* har i nästan alla exemplen i de svenska avtal som ingår i materialet till denna uppsats. I 14 fall där ordet *ska/skall* används i en huvudsats så används det med denna funktion. Exempel är:

- 1) Kvitto *skall* uppvisas vid garantianspråk
- 2) systemet *skall* kontinuerligt hållas rent från löv
- 3) Om kunden vill påtala fel *skall* Cykelringen underrättas om detta inom skälig tid

I två av meningarna är det dock lite tveksamt om *ska/skall* just uttrycker förpliktelse:

- 4) Vara som reklameras *skall* insändas och *skall* åtföljas av produktbeskrivning

Det första *skall* uttrycker klart och tydligt förpliktelse för annan än meningens subjekt; parten *är skyldig att* sända in vara som ska reklameras. Agenten till det andra *skall* är däremot produktbeskrivningen, vilken inte kan vara förpliktigad. Möjligtvis skulle man kunna se det som att parten är förpliktigad att låta varan åtföljas av produktbeskrivning, men detta känns lite långsökt. Ett sätt att undvika detta problem skulle vara att istället formulera meningen såhär:

Vara som reklameras *skall* insändas med bifogad produktbeskrivning

Samma sak gäller för meningen:

- 5) Ett fel som visar sig under garantitiden *skall* anses ha funnits på inköpsdagen

Här kan man återigen möjligen argumentera för att parterna är förpliktigade att anse att ett fel som visar sig under garantitiden fanns på inköpsdagen och därför se *skall* som uttryckande förpliktelse, men detta kan också ses som en definition som alltså bör anges i presens indikativ enligt rekommendationerna.

Förutom dessa två exempel blir min slutsats samma som Svernlövs: *ska/skall* uttrycker normalt positiva förpliktelser i svenska avtal. *Ska/skall* används både för att ålägga meningens subjekt och annan än meningens subjekt förpliktelse. *Ska/skall* används alltså normalt **inte** för definitioner och kvalifikationsregler.

4.1.2 Måste i de svenska avtalen

Måste förekommer i tre exempel i de svenska avtalen istället för *skall/ska* för att uttrycka positiv förpliktelse:

- 6) Speedparts *måste* kontaktas innan retur
- 7) Produkterna för skatte- och lönehantering *måste* uppdateras varje år för att du ska kunna fortsätta att registrera löner eller göra deklARATIONER på det nya året
- 8) Originalkvitto eller faktura i original *måste* kunna uppvisas för att garanti ska kunna åberopas

Att *måste* bara förekommer i tre exempel, jämfört med de 14 exempel där *ska/skall* används för positiv förpliktelse är i enlighet med Svernlövs (1999:99) påstående att det är *ska/skall* som normalt används för att uttrycka positiv förpliktelse. Även om *måste* anges i Statsrådsberedningens (1994:4:13) PM *Några riktlinjer för författningsspråket* som ett verb som **ibland** passar i handlingsregler, kommer denna uppsats att utgå från det Svernlöv (1999) anser om svenska avtalstexter i kombination med det resultat som framkommit i denna mindre undersökning av svenska avtalstexter. Detta innebär att *ska/skall* ses som det normala sättet att uttrycka förpliktelse i svenska avtal. Även Strömberg (1988:141) fastslår att *måste* används mycket sällan i lagtexter.

För en målspråksorienterad lösning torde då de *must* som förekommer i de fall där det engelska avtalet antingen följer ABC-regeln och alltid använder *must* för positiv förpliktelse, eller följer den amerikanska regeln och använder *must* när annan än subjektet åläggs förpliktelse, översättas med *ska/skall* i de svenska översättningarna.

4.2 Lexmark-avtalet

4.2.1 Shall i Lexmark-avtalet

Lexmark-avtalet är det avtal där *shall* används flitigast. *Shall* används i åtta exempel, men tre av dessa exempel förekommer i meningar som inte finns med i den svenska översättningen och det är alltså bara fem exempel som kan diskuteras här. I två av fallen är det klart att *shall* används för att uttrycka positiv förpliktelse:

- 1a) In the event that Lexmark provides a replacement Lexmark Printing Device or Supplies under this Lexmark Guarantee, the End-user *shall* return the defective or not functioning Lexmark Printing Device
- 1b) Om Lexmark tillhandahåller Lexmarks Skrivarprodukt eller Förbrukningsmaterial i utbyte under Lexmarkgarantin, *skall* Slut användaren returnera Lexmarks Skrivarprodukt eller Förbrukningsmaterial som är felaktiga
- 2a) the End-user *shall* register the Lexmark Printing Device or Supplies

- 2b) *skall* Slut användaren registrera Lexmarks Skrivarprodukt och Förbrukningsmaterial

I två andra fall är det mer tveksamt om *shall* kan anses användas för att ange förpliktelse:

- 3a) Intervention requested on replacement maintenance kits or fuser after ninety days *shall* be charged on a per incident
- 3b) Service som begärs på ersättningservicekit och -fixeringsenheter efter nittio dagar *skall* debiteras per tillfälle

En service kan inte åläggas förpliktelse, men eftersom verbet står i passiv finns det en underförstådd agent som åläggs förpliktelse. I så fall är agenten parten som utför debiterandet och det är alltså den som ska ta betalt som blir förpliktigad om meningen uttrycker förpliktelse. Det hade varit mer logiskt om det var den som ska betala som blev förpliktigad. Man kan möjligtvis se det som att parten förpliktigar sig att ta betalt per tillfälle istället för att ta betalt på något annat sätt. Men i denna mening är det inte lika självklart att *shall* uttrycker positiv förpliktelse som i de två tidigare meningarna. Det kan också vara en konstitutiv regel som ger bakgrundsinformation om avtalets tillämpning. I så fall bör meningen inte innehålla *shall* utan uttryckas i presens indikativ enligt Trosborg, Svernlöv, Child, Dickerson och Kimble.

Det fjärde exemplet i Lexmark-avtalet har en klarare konstitutiv funktion. Här finns nämligen inget subjekt eller underförstådd agent som åläggs en förpliktelse:

- 4a) All exchanged parts and products replaced under the Guarantee Services *shall* fall back or become the property of Lexmark
- 4b) Alla utbytta delar och ersatta produkter till följd av denna Garanti-service *skall* tillfalla Lexmark

Här verkar *shall* ha en modal mening, men verbet har inte den juridiska funktionen att ålägga förpliktelse vilken är dess rekommenderade användning. Man inte kan ålägga delar och produkter förpliktelse. Alltså måste detta vara en konstitutiv regel, motsvarande en kvalifikationsregel i lagtext, genom vilken avtalet ger de utbytta delarna den egenskapen att de tillfaller Lexmark, och där *shall* används på ett icke-rekommenderat sätt.

Ytterligare stöd för att detta borde uttryckas med presens indikativ i den svenska översättningen finns i svenska avtal. Inget exempel på en

liknande mening finns i de svenska avtal som används i denna uppsats, men en Google-sökning [www] genererar ett flertal träffar på ”utbytta delar” och ”tillfaller”, där det står klart att denna kombination ofta förekommer i garantiavtal, både översatta sådana och svenska original-avtal. En sökning på ”utbytta delar” och ”skall tillfalla” genererar däremot bara en enda träff, vilken är just detta exempel i Lexmark-avtalet, och en sökning på ”utbytta delar” och ”ska tillfalla” genererar inga träffar. Den målspråksorienterade översättningen hade alltså här återigen varit att uttrycka meningen i presens:

- 4c) Alla utbytta delar och ersatta produkter till följd av denna
Garantiservice *tillfaller* Lexmark

Översättaren av Lexmark-avtalet hanterar alla dessa fyra exempel på samma sätt. Han håller sig källspråksorienterat trogen källtexten och översätter *shall* med *skall* oavsett om meningarna har funktionen att uttrycka förpliktelse eller om de bara ger definitioner eller information om tillämpning, trots att den rekommenderade användningen är presens indikativ för det sistnämnda i både engelska och svenska avtal.

4.2.2 *Shall + negation som uttrycker negerad ansvarsbegränsning*

Slutligen används *shall* i ett exempel för att uttrycka negerad ansvarsbegränsning. Som nämnts i kapitel 3 har Trosborg en kategori i sin undersökning som hon kallar negated limitation of liability. I hennes valda exempel ser man att denna kategori har som funktion att genom negation begränsa ena partens ansvar. Exemplet i Lexmark-avtalet lyder:

- 5a) *IN NO EVENT SHALL* LEXMARK BE LIABLE FOR LOST PROFITS
- 5b) *UNDER INGA OMSTÄNDIGHETER SKALL* LEXMARK VARA ANSVARIG FÖR UTEBLIVEN VINST

Denna specifika funktion diskuteras varken av Svernlöv (1999) eller i Statsrådsberedningens PM (1994:4) vilket innebär att dessa inte heller tillhandahåller några råd om hur detta uttrycks i svensk juridisk text. Men negerad ansvarsbegränsning är en funktion som även förekommer i de svenska originalavtalen, och dessa ska nu därför undersökas för att få

en indikation på hur negerad ansvarsbegränsning uttrycks i svenska avtal och därmed se vad som är en målspråksorienterad översättning.

4.2.2.1 Negerad ansvarsbegränsning i de svenska avtalen

I de svenska avtalen återfinns sju exempel med ansvarsbegränsning genom negation. I sex av dessa exempel används lexikala verb i presens + negation för att uttrycka ansvarsbegränsning. I två av fallen används verbet *ansvara* och i ett fall används verbet *stå för*, i ett fall används verbet *ta* tillsammans med substantivet *ansvar* och i två exempel används verbet *ha* som huvudverb, alltså som lexikalt verb, tillsammans med substantivet *ansvar*:

- 9) Elitfönster *ansvarar ej* för återställande av byggnadsdelar eller snickerier som demonterats eller skadats i samband med avhjälpande
- 10) Vi *står inte* för några följdskador
- 11) Cykelringen *tar inte ansvar* för följdskador på grund av uppkomna fel på såld Produkt
- 12) NVI *har inget ansvar* för kostnader på grund av stillestånd eller andra direkta eller indirekta kostnader samt skador
- 13) Wijo *har inget ansvarstagande* emot tredje part och härvid ej heller för direkta eller indirekta skador, förluster eller kostnader uppkomna till följd av produktens användning eller installation

I ett exempel används *kan* istället som performativt hjälpverb + negation

- 14) Vårt totala ansvar enligt denna garanti *kan aldrig bli* större än den för produkten erlagda köpeskillingen

Det vanligaste verkar alltså vara att lexikala verb + negation används för negerad ansvarsbegränsning i svenska avtal, men även *kan* som hjälpverb + negation förekommer i ett exempel.

4.2.2.2 Översättningen av *negerad ansvarsbegräsning*

Översättning 5b) i avsnitt 4.4.2 ovan verkar snarast vara källspråksorienterad, då *skall* + *negation* inte har förekommit för *negerad ansvarsbegräsning* i något fall i de svenska avtalen. Det är alltså källtextsformuleringen som denna översättning följer troget:

- 5a) *IN NO EVENT SHALL LEXMARK BE LIABLE FOR LOST PROFITS*
- 5b) *UNDER INGA OMSTÄNDIGHETER SKALL LEXMARK VARA ANSVARIG FÖR UTEBLIVEN VINST*

4.2.3 *Must i Lexmark-avtalet*

Den källspråksorienterade trenden håller i sig även vad gäller översättningen av *must* i Lexmark-avtalet. I de två exempel där *must* används för att ange positiv förpliktelse i Lexmark-avtalet översätts dessa med *måste* på svenska, även om *ska/skall* är betydligt vanligare i svenska avtal för att uttrycka positiv förpliktelse och alltså torde vara den målspråksorienterat riktiga översättningen:

- 6a) In order to receive Guarantee Services or Technical Support, the End-user *must* be able to provide a proof of the purchase of the Original Purchaser
- 6b) För att erhålla Garantiservice eller Teknisk Support så *måste* Slut användaren [...] kunna uppvisa bevis på den Ursprunglige Köparens inköp
- 7a) The End-user *must* have the Lexmark Printing Device or Supplies in a working environment that enables proper analysis
- 7b) Slut användaren *måste* ha Lexmarks Skrivareprodukt eller Förbrukningsmaterial i en arbetsmiljö som möjliggör erforderlig analys.

4.2.4 Sammanfattning av Lexmark-avtalet

Sammanfattningsvis kan man se att när det gäller problematiken kring *shall* och dess eventuellt mindre problematiska ersättare *must* i juridiska avtal, så hanterar översättaren av Lexmark-avtalet detta problem källtextorienterat. Översättaren håller sig troget semantiskt till källtexten vid översättning utan att ta hänsyn till vilken funktioner meningarna skall ha i måltexten och på vilka sätt dessa funktioner vanligen uttrycks i målspråkets avtal. Detta innebär dels att ett källspråksorienterat sätt att uttrycka funktionen negerad ansvarsbegränsning överförs till måltexten, dels att minst en icke-rekommenderad användning av *shall* i källtexten överförs till måltexten där den inte heller är rekommenderad.

4.3 HP-avtalet

4.3.1 Shall i HP-avtalet

HP-avtalets författare verkar ha försökt undvika det problematiska *shall*. *Shall* förekommer i detta avtal bara i två exempel. Det underliga är att i ett av dessa enda två exempel som förekommer så används *shall* i just en icke-rekommenderad funktion:

- 8a) your sole remedy *shall* be to return the removable media to HP for replacement
- 8b) *är* din enda rätt till kompensation returnering av det löstagbara mediet till HP för utbyte

Denna mening anger inte förpliktelse utan är snarare konstitutiv, en kvalifikationsregel där returneringen i och med avtalet blir den enda rätten till kompensation. Alltså används *shall* här på ett icke-rekommenderat sätt. I detta fall har översättaren anpassat sig och på svenska uttryckt det med hjälp av presens så som rekommenderas och alltså ”rättat till” felanvändningen som finns i den engelska originaltexten. Man kan alltså se hur översättaren här har arbetat målspråksorienterat.

4.3.2 *Shall + negation som uttrycker negerad ansvarsbegränsning*

Målspråksorienterade tendenser kan även ses i detta avtal vad gäller översättningen av den andra huvudsatsen i vilken *shall* förekommer. Här är det fråga om en mening som har funktionen att uttrycka negerad ansvarsbegränsning:

- 9a) In no event *shall* HP or its suppliers be liable for
- 9b) *KAN* HP ELLER DESS LEVERANTÖRER UNDER INGA OMSTÄNDIGHETER HÅLLAS ANSVARIGA FÖR

Återigen har översättaren gjort en viss målspråksorienterad anpassning genom att översätta *shall* med *kan*. *Kan + negation* förekommer i ett exempel för att uttrycka negerad ansvarsbegränsning i de svenska avtalen. Det verkar inte vara det vanligaste sättet att uttrycka negerad ansvarsbegränsning i svenska garantiavtal, men det förekommer, vilket man inte kan säga om *skall + negation* som översättaren av Lexmark-avtalet använde.

4.3.3 *Must i HP-avtalet*

I fyra exempel används *must* i huvudsatser för att uttrycka positiv förpliktelse i HP-avtalet. I majoriteten av dessa exempel (tre stycken) arbetar översättaren målspråksorienterat genom att översätta *must* med *ska/skall* som är det normala verbet att använda för positiv förpliktelse i svenska avtal:

- 10a) a defective part *must* be returned to HP
- 10b) den defekta komponenten *ska* returneras till HP
- 11a) you *must* ship the defective part back to HP within a defined period of time
- 11b) *ska* komponenten skickas till HP inom en angiven tidsperiod
- 12a) The defective part *must* be returned with the associated documentation
- 12b) Den defekta komponenten *ska* returneras tillsammans med tillhörande dokumentation

Bara i ett exempel är översättaren källspråksorienterad i sin översättning och översätter med *måste*:

13a) In order to receive on-site support, you *must*

13b) För att få på plats-support *måste* du:

4.3.4 Sammanfattning av HP-avtalet

Jämfört med Lexmark-avtalet hanteras de exempel där *shall* och *must* förekommer mycket mer målspråksorienterat i HP-avtalet. I ett fall innebär detta att översättaren genom sin översättning ”rättar till” användningen av *shall* i en konstitutiv mening där det används på ett sätt som varken rekommenderas i källspråket eller målspråket. I tre av de fyra fall där *must* förekommer, översätts det också målspråksorienterat med *ska*, som är det vanliga för att uttrycka förpliktelse i svenska avtal.

4.4 Topcom-avtalet

4.4.1 Shall i Topcom-avtalet

Även i Topcom-avtalet verkar *shall* undvikas men precis som HP-avtalet så är den enda förekomsten en icke-rekommenderad sådan. *Shall* används i en konstitutiv regel som ger en definition:

14a) The initial purchase date shall determine the start of the warranty period

14b) Det ursprungliga inköpsdatumet ska fastställa starten på garanti-perioden

Även om *shall* verkar ha en modal mening här så kan inte ett inköpsdatum åläggas förpliktelse, och meningen är en typisk definition där *shall* används på ett icke-rekommenderat sätt. Liknande meningar i de svenska avtalen uttrycks följaktligen med hjälp av presens:

- 15) För produkter i icke slutbesiktigade byggnadsobjekt *räknas* denna garantitid från fakturans datum.
- 16) Garantitiden *räknas* från ursprungligt inköpsdatum

Översättaren har här överfört den problematiska användningen av *shall* till svenskan utan att göra den målspråksorienterade övervägningen att även i svensk juridisk text är det presens som rekommenderas för denna sorts definitioner.

4.4.2 *Must i Topcom-avtalet*

Det finns förvånande nog inga fall i Topcom-avtalet där *must* uttrycker positiv förpliktelse. Däremot finns det två fall där synonymer till *must* används för att uttrycka positiv förpliktelse:

- 15a) The warranty *has to* be proven by presentation of the original or copy of the purchase receipt
- 15b) Rätten till garanti *måste* bevisas med uppvisande av inköpskvittot i original
- 16a) A faulty unit *needs to* be returned to a Topcom service centre
- 16b) En apparat med fel *måste* återlämnas till ett servicecenter för Topcom

Här används andra verb än de rekommenderade *shall* och *must* för positiv förpliktelse. Dessa alternativ är heller inga som förekommer i Trosborgs korpusundersökning och de är antagligen inte vanligt förekommande. Översättningen som görs är semantiskt källspråksorienterad och överför betydelsen, men inte heller på svenska väljs det verb som i vanliga fall används för att ange positiv förpliktelse i svenska avtal dvs. *ska/skall*.

4.4.3 *Sammanfattning av Topcom-avtalet*

Översättaren av Topcom-avtalet är genomgående källspråksorienterad i sin översättning av *shall* och (motsvarande) *must* och tar ingen hänsyn

till att meningarna ska uttryckas rätt för sin pragmatiska funktion i målspråket.

4.5 Apple-avtalet

4.5.1 *Shall i Apple-avtalet*

Även i Apple-avtalet används *shall* bara på det sätt som Svernlöv (1999:102), Kimble (1992), Child (1992), Dickerson (1986) och Trosborg (1994:122–124) avråder från, det vill säga i konstitutiva regler som ger definitioner och information om avtalets tillämpning:

- 17a) The foregoing limitation shall not apply to death or personal injury claims
- 18a) ALL SUCH WARRANTIES SHALL BE LIMITED IN DURATION TO THE DURATION OF THIS EXPRESS WARRANTY

Här har den svenska översättaren, precis som i HP-avtalet, arbetat målspråksorienterat och uttryckt dessa definitioner i presens i den svenska översättningen:

- 17b) Nu angiven begränsning *gäller inte* dödsfall eller personskada
- 18b) *ÄR*, I DEN UTSTRÄCKNING SOM ÄR LAGLIGEN TILLÅTET, ALLT SÅDANT ANSVAR BEGRÄNSAT TILL GILTIGHETSTIDEN FÖR DENNA UTTRYCKLIGA GARANTI

Det är nämligen på detta sätt som samma sorts definitioner uttrycks i de svenska avtalen:

- 17) Detta *gäller ej* uppgraderings- och tävlingsprodukter
- 18) Kostnadsansvaret enligt garantin *är* begränsat till ursprungligt fakturavärde av reklamerad leverans

4.5.2 *Must i Apple-avtalet*

I två exempel används *must* för att uttrycka positiv förpliktelse i Apple-avtalet. I båda fallen gäller det positiv förpliktelse för annan än satsens subjekt:

- 19a) Parts provided by Apple in fulfilment of its warranty obligation *must* be used in products for which warranty service is claimed.
- 19b) Delar som tillhandahålls av Apple för att uppfylla garantiansvaret *måste* användas i den produkt för vilken garantiservice begärs.
- 20a) When a refund is given, the product for which the refund is provided *must* be returned to Apple and becomes Apple's property
- 20b) Vid återbetalning *måste* produkten återlämnas till Apple och blir Apples egendom.

I båda fallen är översättaren källspråksorienterad och översätter *must* med *måste* istället för att anpassa till *ska/skall*, som är det vanliga för att uttrycka positiv förpliktelse i svenska avtal.

4.5.3 *Sammanfattning av Apple-avtalet*

I Apple-avtalet är översättaren målspråksorienterad vad det gäller översättningen av *shall* i de konstitutiva meningarna, men källspråksorienterad i sin översättning av *must* där *måste* behålls i det svenska avtalet.

5 Diskussion och slutsatser

I denna uppsats har jag undersökt hur svenska översättare av engelskspråkiga garantiavtal hanterat problematiken som finns kring användningen av *shall* i engelskspråkiga avtal. Detta har jag gjort genom att undersöka hur förekomsterna av *shall* och *must* i fyra engelska garantiavtal översätts till svenska och om detta sker på ett källspråksorienterat eller målspråksorienterat sätt. Detta är en begränsad undersökning, men den har ändå kunnat ge intressanta exempel på hur översättarna av de avtal som undersökts hanterat översättningen av *shall* och *must*. Det är framförallt intressant hur strategierna skiljer sig åt mellan avtalen.

Problematiken kring *shall* och dess ”fel-användningar”, speciellt när det gäller att skilja mellan att ange rättsliga förhållanden och att ålägga någon förpliktelse, är något som innebär en svårighet för översättarna i alla fyra avtalen.

I uppsatsen har de fall där källtexten använt *shall* i konstitutiva meningar och översättaren i måltexten rättat till detta icke-rekommenderade bruk av *shall* i källtexten utifrån det som också är målspråkets konventioner ansetts vara målspråksorienterade. I de fall där denna förbättring inte skett har översättningarna ansetts vara källspråksorienterade. Detta följer Newmarks målspråksorienterade kommunikativa översättning där en måltext som har kommunikativ ekvivalens kan vara ”bättre” än källtexten vad gäller klarhet och effektivitet även om den förlorar i semantisk ekvivalens. (Munday 2008:45)

Det är intressant att se att det avtal där översättaren varit allra mest troget källspråksorienterad, Lexmark-avtalet, också är det enda avtal där *shall* förekommer för att uttrycka positiv förpliktelse. I alla avtalen förekommer fall där *shall* används i konstitutiva meningar på det icke-rekommenderade sättet, men bara i Lexmark-avtalet används det **också** i sin rekommenderade juridiska funktion, positiv förpliktelse. I vissa fall är det svårt att avgöra om *shall* uttrycker en förpliktelse eller om det används på ett icke-rekommenderat sätt i en konstitutiv mening. Ett sådant exempel är 3a):

- 3a) Intervention requested on replacement maintenance kits or fuser after ninety days *shall* be charged on a per incident

Denna möjliga förvirring är en anledning till att bruket av *shall* anses problematiskt och kritiseras.

Möjligheten till feltolkning när *shall* förekommer i samma avtal både för att uttrycka positiv förpliktelse och i konstitutiva meningar gör antagligen att översättaren känner att en väldigt källtextstrogen översättning krävs. Är något oklart i originalet, är det säkrare att låta det vara det i översättningen också än att ta ställning och riskera att välja fel väg, i detta fall att ta bort en förpliktelse i avtalet genom att ta bort ett *shall*.

I HP-avtalet, som anpassar sig målspråksorienterat i översättningen av de två meningar där *shall* förekommer på ett icke-rekommenderat sätt, finns inga exempel där *shall* används för att uttrycka positiv förpliktelse. Översättaren vet därför att *shall* inte används för att uttrycka förpliktelse i detta avtal. Detta kan vara en anledning till att denne vågat anpassa de fall där *shall* förekommer i konstitutiva meningar till det sättet som liknande meningar formuleras i svenska avtal och även anpassat *shall* + negation i negerad ansvarsbegränsning till det något mer målspråksorienterade *kan* + negation. Även översättningen av *must* har kunnat anpassas målspråksorienterat till *ska/skall*, eftersom det inte finns någon risk för missförstånd då översättaren inte har översatt de *shall* som inte uttrycker förpliktelse med *ska/skall*.

Samma sak är aktuell för Apple-avtalet där *shall* inte heller används för att uttrycka positiv förpliktelse och där översättaren därför har kunnat arbeta målspråksorienterat i översättningen av de exempel där *shall* förekommer. Denna översättare har dock inte varit målspråksorienterad i sin översättning av *must*.

Topcom-avtalet, med sina få exempel, är ett undantag för även om *shall* inte används här heller för att uttrycka positiv förpliktelse så är översättningen genomgående källspråksorienterad.

Sammantaget verkar resultaten peka på att där *shall* används **både** i funktionen att uttrycka positiv förpliktelse och i konstitutiva meningar är det svårare för översättaren att göra en målspråksorienterad översättning, eftersom det finns en risk för feltolkning, och det är då säkrare att överföra oklarheten i användandet av *shall* till den svenska texten.

Uppsatsen resultat indikerar på så sätt att oklarheten kring användningen av *shall* inte bara är ett problem för engelskspråkiga jurister utan att det också blir ett problem för översättarna.

Det bästa hade därför varit om källtexterna varit klarare. Chromà (2008:303–304) skriver om hur översättare undersöker juridiska texter utifrån både ett juridiskt och ett lingvistiskt perspektiv genom

jämförelse av källspråk och målspråk för att se till att den juridiska informationen kan kommuniceras effektivt till textens slutliga mottagare. Hon anser att översättare kan ha en positiv effekt på juristers texter genom att de ställer frågor som ”vad menar du med det?” eller ”betyder denna mening, detta eller detta?”, vilket kan få juristerna att fundera över hur de uttrycker sig och anstränga sig för att använda ett klarare och distinktare språk. För att underlätta översättarnas arbete krävs att bruket av *shall* blir mer konsekvent, vilket tyvärr inte verkar vara fallet trots att detta är något som diskuterats länge.

Vissa anser att *shall* bör överges helt och hållet i juridiska texter och att *must* istället bör användas för förpliktelse (enligt ABC-regeln som beskrivs i avsnitt 3.2.3 ovan) vilket torde minska förvirringen. Med *must* uppstår inte samma osäkerhet som med *shall* huruvida det används för att uttrycka förpliktelse eller inte. Använder man *must* finns inte samma risk för det som Kimble, Child och Trosborg ser som felaktig futurum-användning av *shall* och som Dickerson kallar falskt imperativ.

I de engelska avtal som undersöks i denna uppsats är *shall* inte heller särskilt frekvent förekommande. Samtliga avtal använder sig även av *must* för att uttrycka förpliktelse. För översättarna av avtalen som undersökts i denna uppsats verkar frånvaron av bruket av *shall* för att uttrycka positiv förpliktelse göra tolkningen av originalavtalet och därmed anpassningen till en målspråksorienterad översättning enklare. Dock innebär användningen av den föreslagna ersättaren *must* för att uttrycka positiv förpliktelse en risk för att översättaren påverkas av källtexten och översättningen därför inte blir målspråksorienterad utan använder *måste* för positiv förpliktelse vilket kan ses i Apple-avtalet. Men detta är ändå en lättare anpassning att göra än det gungfly som användningen av *shall* innebär. Återigen hade det bästa förstås varit om *shall* slutat användas för något annat än förpliktelse.

Kimble (1992:69–70) anser att *shall* urvattnats och förlorat mycket av sin modala kraft genom att det använts slarvigt av jurister. Men han anser inte nödvändigtvis att *must* kommer att lösa problemet. Enligt Kimble (1992:66–67) har *must* en specifik användning som skiljer den från *shall*. *Must* i kontrakt innebär att parten måste göra något för att något annat ska inträffa, alltså ett villkor, ett sådant exempel förekommer faktiskt i denna uppsats och utgör intressant nog den enda fallet där *must* översätts med *måste* i HP-avtalet:

14a) In order to receive on-site support, you *must*

14b) För att få på plats-support *måste* du

Intressant är att i två av de tre fall där *måste* förekommer i de svenska avtalen som använts i denna uppsats är det i just denna villkorliga användning. Möjligtvis är denna användning av *måste* också aktuell i svenska avtal men detta skulle kräva en mer omfattande undersökning av svenska avtal för att ta reda på.

Vad gäller förlusten av en nyans om man låter ersätta *shall* med *must* istället för att använda båda, så säger Kimble (1992:67) själv att denna användning av *must* för att ge villkor inte slagit igenom, vilket kanske då innebär att den kan undvaras.

För vidare forskning hade det varit intressant att få fram mer uttömmande information om hur *ska/skall* och *måste* rent faktiskt används i svenska avtal. Uppsatsen är begränsad och en större undersökning med en mer omfattande korpus av svenska avtal hade varit intressant att genomföra, bland annat för att undersöka om Svernlövs påstående att problematiken kring *shall* inte har någon motsvarighet i svenska avtal (Svernlöv 1999:99) stämmer.

Material- och litteraturförteckning

Material

Lexmark limited commercial guarantee,

<http://www.lexmark-emea.com/central/guarantee/terms/Lexmark_Services_TC_Nov08.pdf>.

HP StorageWorks Division (SWD),

Global Limited Warranty and Technical Support

<<http://h18000.www1.hp.com/products/storageworks/warranty/538641-006.pdf>>;

<http://h18000.www1.hp.com/products/storageworks/warranty/nov_2009/538641-106_SE.pdf>.

TOPCOM Terms and conditions product returns,

<<http://www.topcom.net/downloads/warranty/Garantie%20-E.pdf>>;

<<http://www.topcom.net/downloads/warranty/GarantieSE.pdf>>.

Apple,

<<http://store.apple.com/Catalog/se/Images/worldwidewarranty.html>>;

<<http://store.apple.com/Catalog/uk/Images/worldwidewarranty.html>>.

Elitfönster garanti, <<http://www.elitfonster.se/Archive//OvrigaDokument/Garantivillkor.pdf>>.

Speedparts garanti, <<http://www.speedparts.se/kontakt.htm>>.

NVI Skorstenssystem, <<http://www.nvi.se/25arsgaranti.html>>.

Garanti Wijo vattenavrinningsystem,

<[Documents/Produktspec/Vattenavrinning/Garanti.pdf>.](http://epi.byggmax.com/</p>
</div>
<div data-bbox=)

Primavi garantivillkor,

<[Leverans-_garanti-_och_licensvillkor.asp>.](http://www.primavi.nu/</p>
</div>
<div data-bbox=)

Landstinget Dalarna, <[Hjalpmedelsguide/Kopa-hjm/Kopvillkor.pdf>.](http://www.ltdalarna.se/upload/vard_och_halsa/halso_och_sjukvarden/ldhjalpmedel/</p>
</div>
<div data-bbox=)

Hjalpmedelsguide/Kopa-hjm/Kopvillkor.pdf>.

Cykelringen garantivillkor, <<http://www.cykelringen.se/PDFFiles/4.pdf>>.

Google-sökningar:

<http://www.google.se/#hl=sv&source=hp&q=%22utbytta+delar%22+%22ska+tillfalla%22&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&fp=f29e5e94a997d486>;

<<http://www.google.se/>

#hl=sv&q=%22utbytta+delar%22+%22skall+tillfalla%22&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&fp=f29e5e94a997d486>;

<http://www.google.se/#hl=sv&q=%22utbytta+delar%22+%22tillfaller%22&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&fp=f29e5e94a997d486>.

[Åtkomstdatum 9 maj 2010]

Litteratur:

Child, B. 1992. *Drafting Legal Documents: Principles and Practices*.

St. Paul, Minn: West Publishing.

Chromá, M. 2008. Semantic and Legal Interpretation: Two Approaches

to Legal Translation. I: Bhatia, V.K., Candlin, C.N., Evangelisti

Allori, P. (eds.), *Language, Culture and the Law*. Bern: Peter Lang. s.

303-315.

Dickerson, R. 1986. *The Fundamentals of Legal Drafting*. Boston &

Toronto: Little, Brown and Company.

Hellner, J. 1986. Språklig utformning av författningar – en

rättsvetenskapsmans synpunkter. I: Mosesson, E. (red.), *Juridiskt*

språk Symposium den 24 april 1986 (Skrifter utgivna av Institutet för

Rättsinformatik.) Stockholm: Institutet för Rättsinformatik

Hjort-Pedersen, M. 1994. Translating the Illocutionary Force of a

Danish Will: A Felicitous Approach. I: *Translating LSP Texts: Some*

Theoretical Considerations. Fredriksberg: Samfundslitteratur. s 129-

142.

Kimble, J. 1992. The Many Misuses of Shall. I: *The Scribes Journal of*

Legal Writing 3. s. 61-77

Leech, N.G. 1987. *Meaning and the English Verb*. London: Longman

Group UK Limited.

Lindqvist, Y. 2004. *Analysmodell för översatta texter för*

examensarbetet på översättarutbildningen. Tolks- och

översättarinstitutet (TÖI) Hämtad från

<<http://www.tolk.su.se/pub.jsp/polopoly.jsp?d=13033&a=64110>>.

[Åtkomstdatum: 29 mars 2010]

Munday, J. 2008 [2001]. *Introducing Translation Studies*. 2nd ed.

London & New York: Routledge.

- Quirk, R et al. 1985. *A comprehensive grammar of the English language*. Harlow: Longman.
- Rayar, W. 1988. Problems of Legal Translation from the Point of View of the Translator. I: Nekeman, P (ed.), *XIth World Congress of FIT. Translation our Future*. Maastrich: Euroterm. s. 451-462.
- Statsrådsberedningen. 1994. *Några riktlinjer för författningsspråket* (PM 1994:4.) Stockholm: Statsrådsberedningen.
- Strömberg, T. 1988. *Rättsordningens byggstenar – om normtyperna i lag och sedvanerätt*. Lund: Studentlitteratur.
- Svernlöv, C. 1999. *Juridisk engelska*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Trosborg, A. 1991. An analysis of Legal Speech Acts in English Contract Law. 6. s. 65-90. Hermes.
- Trosborg, A. 1994. Acts in Contracts – Some Guidelines for Translation. I: *Translating LSP Texts: Some Theoretical Considerations*. Fredriksberg: Samfundslitteratur. s 109-128.